

եթէ այդ մասին (1888) գերապատիւ Խորէն Ի. Վարդապետ Ստեփանէ Հոգ չի տանէր, կամաց կամաց այդ հնաւանդ եկեղեցին եւս Թէոդոսիոյ քառասուն կործանուած ազգային եկեղեցեաց կարգը պիտի անցնէր. այլ ժրաշան փոյթ վարդապետին և ազգայնոց, որպէս և օտարաց, առատ նուիրատուութիւնք, վերահաս կործանմանէ մը և ի սպառսպուռ անշքութենէ ազատեցին այդ եկեղեցին:

Ներսի կողմէն երեք մասն կը բաժանուին ազգային եկեղեցիք Աաֆայի. նախ բեմը իւր դասով, ուստի մի աստիճանով ցածագոյն կ'իջնէ ժողովրդոց կամ հաւատացելոց կանգնելու տեղը: Այս երկրորդ մասը ընդհանրապէս փոքր է. և այն պատճառաւ ամենայն եկեղեցիք ունին և երրորդ մասն մի, որ ինչպէս եկեղեցեաց ներքին կողմէն երեք դռներով բաժնուած է եկեղեցւոյն բեմէն և դասէն, նոյնպէս և արտաքին կողմէն բոլորովին զատ է նոյն շէնքէն, երդիքը աւելի ցածագոյն և ժողովուրդք երկրորդ բաժանման դռներէն միայն կարող են տեսնալ պատարագ և այլ արարողութիւնք: Այս երրորդ մասին կանակց կողմ անունը կը տրուի. այլ արդեօք հին ժամանակն ևս այնպէս էր, կը տարակուսիմ. ինձ այնպէս կ'երեւի որ կաֆայեցի նախնի Հայկազունք, հնաւանդ քրիստոնէական սովորութեան համեմատ, բուն սրբավայրը, հասարակաց ժողովրդեան կենալու տեղէն բաժնել են դռներով. այդ զգուշութիւնը ունեցել են՝ որ չլինի օտար անհաւատք կամ թերահաւատք անպատուութիւն մի հասցընեն սուրբ խորհրդոց. անշուշտ երբոր սարկաւազը մեղմիկ եղանակաւ ազդ կ'անէր դպրաց, « Զդրունս ամենայն իմաստութեամբ և զգուշութեամբ » փակեցէք, դպիրք դռներն ևս վրայ կը